

Bondsdagverkiezingen 2017

[Achtergrond](#) - 24 september 2017 - Auteurs: Marja Verburg, Wiebke Pittlik

De Duitsers hebben vandaag gestemd. De regeringspartijen CDU/CSU en SPD hebben verloren, de AfD is de derde partij in de Bondsdag en de FDP is weer terug in het parlement. Volg hier voorlopige uitslagen en eerste reacties. Ook doen we verslag vanaf de [Wahlparty](#) in Nieuwspoort in Den Haag.

AfD spreekt ontevreden kiezers aan

De AfD is met 12,6 procent (voorlopige uitslag) de derde partij in de Bondsdag geworden. Ze krijgt 94 zetels. AfD-politici vielen tijdens de campagne op met provocerende en extreem-rechtse uitlatingen. Maar de meeste AfD-kiezers kiezen niet vanwege de standpunten voor de partij: ze stemmen er vooral op uit protest, omdat ze teleurgesteld zijn in de andere partijen, blijkt uit [onderzoek](#) van peilbureau Infratest dimap. Ze maken zich het meeste zorgen over de gevolgen van de vluchtelingen crisis en de groeiende armoede. De AfD deed het vooral [in de Oost-Duitse](#) deelstaten goed. Daar werd ze de tweede partij, nog groter dan de SPD.

In de nieuwe AfD-Bondsdagfractie zitten politici met extreem-rechtse ideeën. De [FAZ portretteert](#) een aantal van hen. Zie ook op Duitslandweb: '[Rechtervleugel AfD gaat in Bondsdag overheersen](#)'

Grootste Bondsdag ooit

De Bondsdag wordt aanzienlijk groter: de afgelopen vier jaar had het Duitse parlement 630 zetels, maar dat worden er nu 709 volgens de voorlopige uitslag. Het aantal zetels in de Bondsdag staat niet vast vanwege het [ingewikkelde kiesstelsel](#). De opkomst was 76,2 procent, zo'n 5 procent meer dan in 2013.

Mogelijke coalities

Op basis van de voorlopige uitslag zijn twee regeringen mogelijk met een meerderheid in het parlement: CDU/CSU en SPD - de grote coalitie - of CDU/CSU, FDP en Groenen: Jamaica (genoemd naar de kleuren van de Jamaicaanse vlag).

SPD-lijsttrekker Martin Schulz sluit een grote coalitie uit. De SPD wil in de oppositie. De regeringspartijen hebben in totaal bijna 14 procent van de stemmen verloren. Daarmee lijkt de Jamaica-coalitie de enige regeringsmogelijkheid. Maar de liberalen en de Groenen liggen op veel punten ver uit elkaar, zoals klimaat-,

Europa- en arbeidsmarktbeleid. Een Jamaica-coalitie is er op landelijk niveau nog nooit geweest, in de deelstaten wel. Sinds dit voorjaar is er in Sleeswijk-Holstein een Jamaica-coalitie.

Omdat de SPD in de oppositie wil, is de Jamaica-coalitie de enige optie

FDP-lijsttrekker Christian Lindner zei vanavond in de Berliner Runde, het debat tussen de partijen die in de Bondsdag zijn gekozen, dat zijn partij bereid is haar verantwoordelijkheid te nemen. Ook Groenen-lijsttrekker Katrin Göring-Eckardt zei bereid te zijn tot gesprekken over 'Jamaica'. Haar mede-lijsttrekker Cem Özdemir had eerder op de avond gezegd dat de vorming van een Jamaica-regering gecompliceerd is. Zijn partij wil vooral dat "dingen in Duitsland fundamenteel veranderen", en noemde als belangrijkste punt het Duitse klimaatbeleid.

Kanselier Merkel zei in de Berliner Runde dat ze "had begrepen" dat de SPD niet niet ter beschikking staat voor een nieuwe regering. Zij wil "een stabiele regering voor Duitsland" en geen minderheidsregering. Morgen beginnen daarover gesprekken, aldus de kanselier, maar het duurt nog wel even voor die tot stand is gekomen, verwacht ze.

Uitslagen Bondsdagverkiezingen 2017
Infogram

Reactie Alexander Gauland (AfD)

Bij de AfD werd met gejuich gereageerd op het verkiezingsresultaat. AfD-lijsttrekker Alexander Gauland waarschuwde de nieuwe Duitse regering, hoe die er ook uit komt te zien, z'n borst maar vast nat te maken. "We zullen jacht op ze maken, op mevrouw Merkel of op wie dan ook, we zullen jacht op ze maken. We zullen ons land en ons volk weer terugnemen."

Reactie Angela Merkel (CDU/CSU)

Kanselier Merkel reageerde om 18.45 uur op de verkiezingsuitslag. Ze had een beter resultaat voor de CDU/CSU gehoopt, zei ze, maar de christendemocraten hebben hun "strategische doelen" bereikt: de grootste partij worden en de nieuwe regering kunnen vormen. Ze liet zich niet over mogelijke coalities uit. Merkel ziet het als taak voor de CDU/CSU om kiezers die nu op de AfD hebben gestemd "terug te winnen", zei ze, door zich met "hun zorgen en angsten" bezig te houden, "maar vooral met goede politiek".

Reactie Martin Schulz (SPD):

SPD-lijsttrekker Schulz sprak om 18.30 uur in zijn eerste reactie op de exitpoll van

een "zware en bittere dag voor de sociaaldemocratie". De SPD zal ook met dit teleurstellende resultaat voor haar waarden "tolerantie, respect en gemeenschapszin" blijven vechten, zei hij. De opgave van de SPD blijft het de sociale cohesie in de samenleving te behouden. Dat de AfD, "een rechts-extremistische partij" als derde partij in de Bondsdag komt noemde hij een cesuur in de Duitse politiek. Ook Schulz zegt dat de SPD niet meedoet een een nieuwe regering maar in de oppositie gaat. Schulz wil aanblijven als partijleider.

Reactie Ton Nijhuis (Duitsland Instituut Amsterdam)

Ton Nijhuis noemde de uitslag tijdens een podiumdiscussie op de Wahlparty in Den Haag 'dramatisch in alle opzichten'. "Het is dramatisch voor de SPD, die haar slechtste uitslag ever heeft gehaald, maar ook de CDU/CSU heeft de slechtste uitslag ever sinds 1949. Dat moet worden toegeschreven aan de vluchtelingenpolitiek."

"Het is ook dramatisch dat de AfD in de Bondsdag komt met zoveel zetels. Het politiek spel zal daardoor veranderen. Als de SPD zou gaan regeren, zou de AfD de grootste oppositiepartij zijn." Dat geeft allerlei privileges: de grootste oppositiepartij levert de vice-voorzitter van de Bondsdag en voorzitters of vice-voorzitters voor belangrijke parlementscommissies en ze spreekt als eerste na de kanselier. De AfD zou daarbij ongeveer 400 parlementair medewerkers en jaarlijks ongeveer 15 miljoen aan subsidie krijgen.

Reactie Duitse ambassadeur

De Duitse ambassadeur in Nederland Dirk Brengelmann noemde de uitslag geen grote verrassing, "Maar verrassend is wel dat de Groenen het toch beter lijken te hebben gedaan dan gedacht. Dat de AfD het nog iets beter heeft gedaan dat voelde je de laatste dagen wel aankomen. De kleine partijen zijn groter geworden, ten koste van de grote partijen. Net als in Nederland eigenlijk. Wij gaan steeds meer op Nederland lijken."

'Mark Rutte zal met deze uitslag heel erg tevreden zijn.'

Oud-ambassadeur bij de EU Tom de Bruijn wees erop dat een coalitie van CDU/CSU, FDP en Groenen de politiek van Merkel in Europa zal bemoeilijken. "Bij de versterking van de Europese monetaire unie zien de Union en de FDP niet dezelfde toekomst." Later voegde hij toe: "Mark Rutte zal met deze uitslag heel erg tevreden zijn. Hij heeft zijn bondgenoot Merkel terug, maar de touwtjes worden strakker aangetrokken door de FDP."

Reactie Siemens-topman Ab van der Touw

Ab van der Touw zei tijdens de Wahlparty dat hij hoopt dat de nieuwe regering de

"obsoleete verkeersinfrastructuur" aanpakt. "De wegen, het spoor, de Betuwelijn, daar moet veel gebeuren. Het stukt nu. Bedrijven hebben er ook last van dat het internet op het platteland niet goed is. Een betere infrastructuur hoort tot de randvoorwaarden voor meer werkgelegenheid."

18.00 uur: De exitpoll:

De regeringspartijen CDU/CSU (32,5 procent) en de SPD (20 procent) hebben flink verloren. De AfD is op basis van de exitpoll met 13,5 procent derde partij in de Bundsdag. Daarna volgen de FDP, Die Grünen, die met 9,5 procent veel beter scoren dan in de peilingen het geval leek en Die Linke, die tot vandaag derde partij in de

Bundsdag was en nu de zesde. [Lees meer bij tagesschau.de](https://tagesschau.de)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/22856/bundsdagverkiezingen-2017>